

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๕ นครราชสีมา

ศิลปสมัยสุโขทัย

ของ

ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี

อภินันทนาการ

๒๐๒๗ . ก.พ. จาก

นายมารุต บุญนาค

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

กรมศิลปากร

พิมพ์ถวายพระภิกษุและสามเณร

ซึ่งเข้าสมาชิพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ในเทศกาลเข้าพรรษา

พ.ศ. ๒๕๐๕

ศิลปสมัยสุโขทัย

ของ

ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

กรมศิลปากรจัดพิมพ์ครั้งแรก

เลขห้อง 104 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

จำนวน ๑๕,๐๐๐ ฉบับ

เลขหมู่ ๗๐๙.๕๙๓
๙๕๒๓๓

เลขทะเบียน ๗-๓๓๒.๒๐๔๑๐

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร โทร. ๗๐๗/๕๒ นายจรัส วันทนทวี ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ๒๕๐๕

คำนำ

ตลอดเวลาที่ได้อ่านและร่วมงานกันมากับท่านศาสตราจารย์
คิศิลป พีระศรี ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีอริยาศัยโอบอ้อมอารี
และมีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องศิลปะ อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้าน
ทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเฉพาะศิลปะทางจิตรกรรมและประติมากรรม
ทั้งมีความรอบรู้ในเรื่องศิลปะของไทยเป็นอย่างดี จนข้าพเจ้าเกิด
ความรู้สึกและเห็นท่านเป็นผู้ที่น่าฟังที่จะถ่ายทอดเอาความรู้
เรื่องศิลปะจากท่านเท่าใดและเมื่อใดก็ได้ ตลอดเวลา ๕ ปีเศษที่ล่วง
มานี้ เราได้คลุกคลีร่วมงานกันอย่างใกล้ชิด ร่วมกันเดินทางไป
สำรวจและศึกษาหาทฤษฎีของศิลปะไทยจากโบราณวัตถุและโบราณ
สถาน ตามหัวบ้านหัวเมืองหลายแห่งหลายท้องที่ เมื่อข้าพเจ้าเรียน
ไต่ถามความรู้จากสิ่งทีพบเห็น ท่านก็เมตตาชี้แจงอธิบายให้จน
เป็นที่เข้าใจ และมีหลายครั้งที่ท่านอุตส่าห์เขียนบทความ พร้อม
ทั้งจัดหาและเขียนภาพประกอบให้ด้วย นอกจากเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น
เรื่อง ศิลปะและศีลธรรม, เรื่อง ความหมายและจิตวิทยาเกี่ยวกับศิลปะ,
เรื่อง ภาพเบ็ดเตล็ดเป็นศิลปะหรืออนาจาร และอื่น ๆ อันเป็นความรู้
เกี่ยวกับศิลปะเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ท่านเมตตาเขียนให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว
ในระยะต่อมา ข้าพเจ้าได้เรียนปรึกษากับท่านแล้วกำหนดเรื่องขอให้

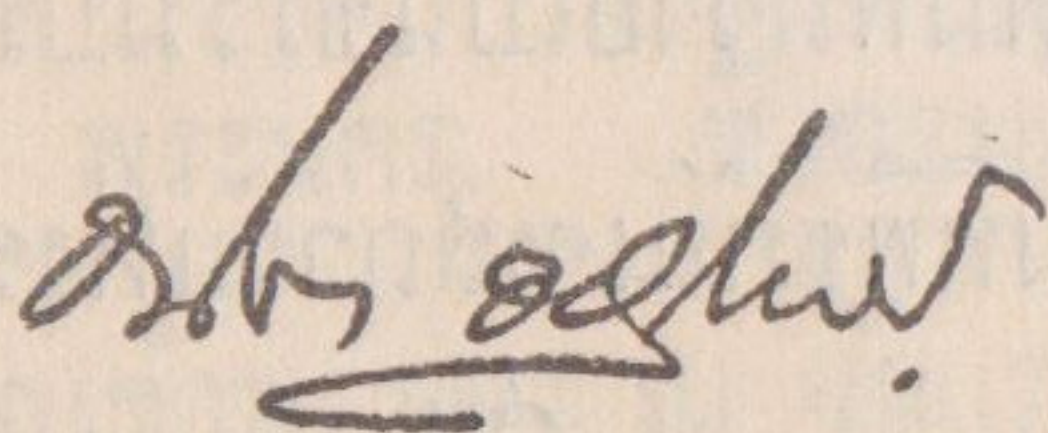
ท่านคิดว่าเขียนเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น Appreciation of Our Murals (เรื่องคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง) Thai Lacquer Works (เรื่องเคลือบวาร์น) Thai Wood Carvings (เรื่องเครื่องไม้จำหลัก) เป็นต้น ซึ่งเมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้ว เห็นเป็นเรื่องที่ควรเผยแพร่ให้นักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วย จึงหาโอกาสจัดพิมพ์ออกเผยแพร่ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่เป็นภาษาอังกฤษ บางเรื่องก็จัดพิมพ์ไว้ในชุด Thai Culture, New Series และมอบให้นายเขียน ยัมศิริ ช่างศิลป์ไทย ซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งของท่านศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี แปลออกเป็นภาษาไทย แล้วนำมาจัดพิมพ์ถวายเป็นธรรมเนียมบรรณาการ แก่พระภิกษุและดามเนรที่เข้าสมณพิพชณสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งกรมศิลปากรกำหนดเปิดถวายให้เข้าชมในเทศกาลเข้าพรรษา ณ วันแรม ๔ ค่ำ และ ๕ ค่ำ เดือน ๘ เป็นประจำปี ติดต่อกันมา

เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้ท่านศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี เขียนเรื่อง 'ศิลป์สมัยสุโขทัย' ขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง และตั้งใจไว้ว่า จะขอร้องให้ท่านเขียนเรื่องศิลป์สมัยต่าง ๆ ที่มีอยู่บนผืนแผ่นดินไทยเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก เช่น ศิลป์สมัยทวารวดี ศิลป์สมัยลพบุรี ศิลป์สมัยศรีวิชัย ฯลฯ แต่มาเมื่อเรื่องเศร้าสดุดใจมิรุวายเกิด

ชนแก่ข้าพเจ้า และเข้าใจว่า ย่อมเกิดชนแก่นักศึกษาและประชาชน
ทั่วไปด้วย กล่าวคือ เมื่อท่านศาสตราจารย์ คีตป พิศริ ได้เมตตา
เขียน The Art of Sukhothai นำมามอบให้ข้าพเจ้าอย่างเรียบร้อย
และข้าพเจ้าได้มอบเรื่องนี้ให้นายเขียน ยมศิริ แปลออกเป็นภาษา
ไทยไวเช่นเคย แต่หลังจากนั้นมา ข้าพเจ้าท่านศาสตราจารย์ คีตป
พิศริ ก็ได้สิ้นชีวิตจากพวกเราไปแล้ว เมื่อวันท ๑๔ พฤษภาคม
๒๕๐๕ ดังได้ทราบข่าวสดตใจกันอยู่ทั่วไปแล้ว เรื่องคิตปสมัยอื่น ๆ
ตามที่ข้าพเจ้ามุ่งหมายไว้ จึงคงค้างอยู่ตลอดไป

ในเทศกาลเข้าพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๐๕ น กรมคิตปากรขอ
นำเรื่อง 'คิตปสมัยสุโขทัย' ที่ท่านศาสตราจารย์ คีตป พิศริ เขียนไว้
ให้ มาพิมพ์ถวายเป็นธรรมบรรณาการแก่พระภิกษุและสามเณร
ซึ่งเข้าสมพิธิภณทสถานแห่งชาติ พระนคร เป็นประจำปีอีกเรื่อง
หนึ่ง และหากการที่ท่านศาสตราจารย์ คีตป พิศริ ได้ชวนถวาย
เขียนเรื่องเกี่ยวกับคิตปไทย และกรมคิตปากรได้ชวนถวายจัดพิมพ์
เผยแพร่และถวายเป็นธรรมบรรณาการแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร
เป็นประจำ จะก่อเกิดเป็นบุญนิธิใด ๆ แล้ว ขออำนาจแห่งบุญ
นิชนั้น ๆ จงอำนวยการผลดลบันดาลให้ท่านศาสตราจารย์ คีตป พิศริ
ผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยแต่พิพสมัยนี้ ดำรงสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยควร
แก่คติวิสัยในสุคติสมปรายภาพ ตลอดกาลนาน

ในที่นี้ ขออนุโมทนาในกุศลการงาน ซึ่งบรรดาท่าน
พุทธศาสนิกชน นับแต่ พณฯ นายกรัฐมนตรี และ ท่านผู้หญิง
ท่านรัฐมนตรีและคุณหญิง ท่านเจ้าของ ผู้จัดการ ห้างร้าน บริษัท
องค์การ และท่านสาธุชนทั้งหลาย ซึ่งได้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์
น้ำอดทน เครื่องดื่ม ยาสูบ ยารักษาโรค และกับปัจจัยอื่น ๆ
ตั้งมาให้กรมศิลปากร จัดตั้งซึ่งเป็นสุขบริโภค ถวายแก่พระภิกษุ
สามเณรที่เข้าสมณิพพิภณสถานแห่งชาติ พระนคร ในเทศกาล
เข้าพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ น ขอทุกท่านจงประดับแต่สิ่งมีมงคล
สมบูรณ์พูนผลด้วยจตุรพิธพร ศดอดกาดนาน เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๕

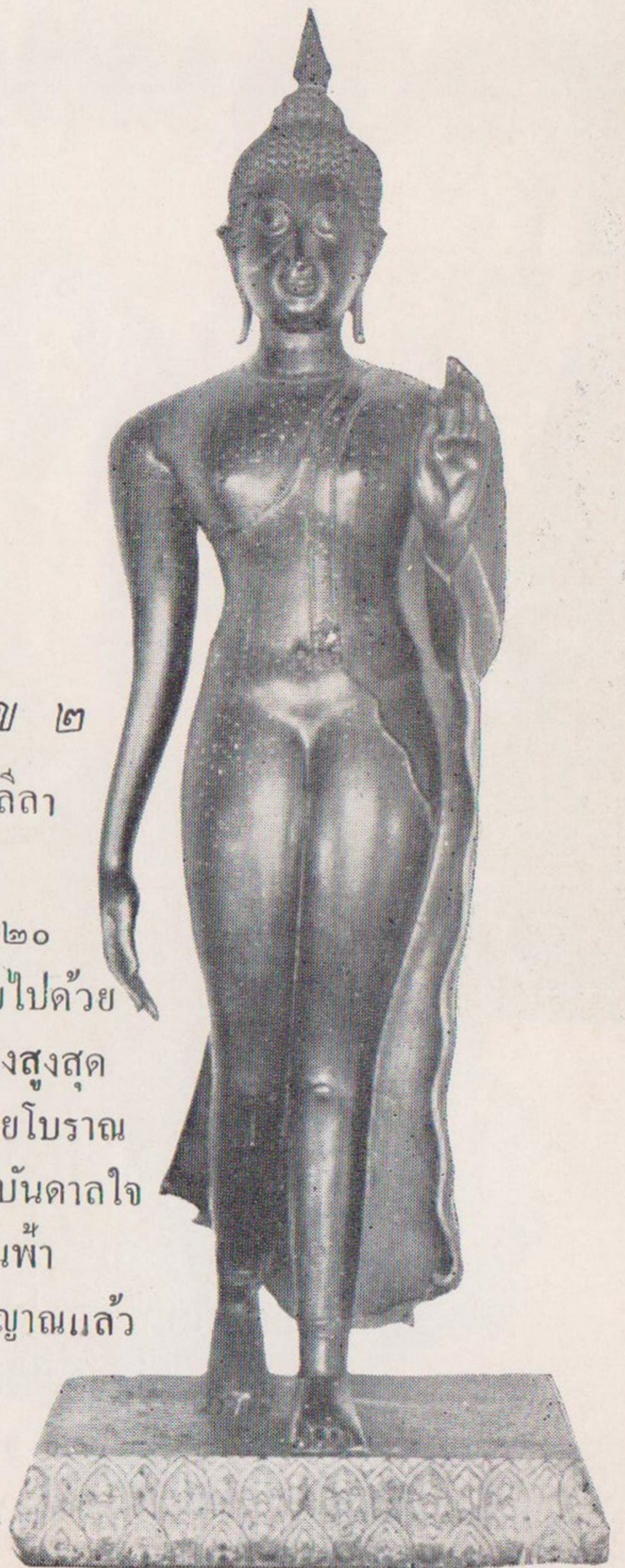

ภาพหมายเลข ๑

พระพุทธรูปของอินเดีย สมัยคุปตะ พุทธศตวรรษที่ ๑๑
เป็นลักษณะของงานประติมากรรมที่สร้างด้วยหิน

เมื่อเปรียบเทียบกับรูปที่ ๒

จะสังเกตเห็นความแตกต่างกันของ
การแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันขึ้นอยู่กับวัตถุที่ใช้
และความหมายของการสร้างพระพุทธรูป โดยเฉพาะ

ภาพหมายเลข ๒

พระพุทธรูปปางลีลา

สมัยสุโขทัย

พุทธศตวรรษที่ ๒๐

เป็นพระพุทธรูปที่เต็มไปด้วย

ความมีชีวิตจิตใจอย่างสูงสุด

แสดงให้เห็นว่าความเคารพอย่างพิเศษสุดของคนไทยโบราณ
มีอยู่ต่อพระบรมศาสดาเพียงใด และความเคารพนั่นบันดาลใจ

ให้เขาสร้างพระพุทธรูปดั่งลอยอยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้า

แสดงให้เห็นว่าภายหลังที่ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว

เสด็จดำเนินเชิงกรายไปเบื้องหน้า

เพื่อทรงสั่งสอนพระธรรมของพระองค์

ด้วยพระอิริยาบถอันนุ่มนวล

ภาพหมายเลข ๓

ความมีชีวิตจิตใจและความสงบนิ่ง
ปรากฏอยู่ในพระพักตร์ของ
พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ซึ่งเกิดจาก
ศิลปการปั้นที่เต็มไปด้วยความรู้สึก
และฝีมืออย่างวิเศษ ลีลาของเส้นวง
พระพักตร์อ่อนอ่อนไหววนานกันไปนั้น
เน้นให้เห็นถึงความมีชีวิตจิตใจยิ่งขึ้นอีก
รูปนวดขึ้นจากเศียรสำริด
ซึ่งสร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๐

ภาพหมายเลข ๔

พระหัตถ์ของพระพุทธรูปปางลีลาหมายเลข ๒
แสดงให้เห็นศิลปการปั้นอย่างวิเศษของ
พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย พระหัตถ์อยู่ในท่า
แสดงเป็นรูป “ธรรมจักร” ซึ่งเป็น
หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ภาพหมายเลข ๕

พระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑
 มีลักษณะของศิลปสุโขทัยตอนปลาย ซึ่งสังเกตได้โดยเฉพาะ
 จากศิลปแห่งการปั้นพระขงฆ์ที่โค้งมากเกินไป
 การแสดงออกซึ่งความรู้สึกทางจิตใจก็เปลื้อง
 และปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่บนให้เสมอเท่ากันหมด

ภาพหมายเลข ๗

จากการเปรียบเทียบรูปถ่ายด้านข้างและด้านหน้าของพระพุทธรูปลีลา
องค์เดียวกันนี้ ย่อมเป็นที่สังเกตได้ว่าข้อต่อของพระอังสากับพระกร
ข้างขวานั้นมีบริมาตรมากเกินไป ที่เป็นเช่นนั้น เพราะช่างปั้นต้องการเน้น
ให้พระอุระมีความกลมมากขึ้นเมื่อมองพระพุทธรูปจากด้านหน้า
เพราะแต่เดิมนั้น พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในซุ้มซึ่งจะมองเห็นแต่
ด้านหน้าเท่านั้น จากรูปถ่ายด้านข้าง เห็นได้ว่าช่างปั้นฯ สั้นพระบาท
ยื่นออกมามาก เนื่องจากศิลปินโบราณยึดมั่นต่อพระพุทธรูปลักษณะ
ตามที่กำหนดไว้เข้มงวดจนเกินไป

ศิลปสมัยสุโขทัย

บรรดาอารยธรรมที่สำคัญทุกอย่าง ย่อมมียุครุ่งเรือง
หรือยุคทอง ซึ่งยุคดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับความเจริญอย่างสูงทาง
ด้านวัตถุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ความเจริญทางจิตใจ
สมการซึ่งประเทศไทยเราเกี่ยวข้องกับยุคทองของสมัย
สุโขทัยนั้นก็คือเอกราชและศาสนาประจำชาตินั้นเอง ไม่เคย
ปรากฏเลยว่าชนชาติที่เป็นไทแก่ตัวเองในอดีต จะมีชาติใด
สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยเชื้อชาติอย่างเป็นปึกแผ่น โดยปราศ
จากความนับถือร่วมกัน สำหรับชนชาวไทยนั้น ความนับถือ
ดังกล่าวนี้ ทั้งที่มีมาแล้วในอดีตและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็คือ
ความนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท การที่ชาวไทยเลือก
นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ ก็
เพราะเห็นกันว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสอดคล้องต้องกัน
เป็นอย่างดีกับความต้องการทางจิตใจของตน อันที่จริง เมื่อครั้ง

ชนชาวไทยตกอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของชนชาติเขมร ชาว
ไทยก็ได้มีโอกาสรู้จักพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานและศาสนา
ฮินดูมาก่อนแล้ว แต่ชนชาวไทยไม่นิยมปรัชญาในศาสนาทั้ง
สองน

เมื่อเราเข้าใจว่า ชาวไทยเคารพนับถือพระพุทธศาสนา
ลัทธิหินยาน เพราะมีความศรัทธาในรสพระสัทธรรมคำสั่งสอน
อันแผ่ไพศาลไปในโลก อยู่ในดวงจิตของตนแล้ว เราก็ต้องเข้าใจ
ด้วยว่า การเนรมิตศิลปอันยิ่งใหญ่ของคนไทย ก็คือการสร้าง
พระรูปขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเราตรวจดูดินแดนใน
พื้นที่ตั้งแต่แคว้นคันธาระเรื่อยมาจนถึงอินเดีย พม่า อินโดจีน
อินโดเนเซีย จีน และญี่ปุ่น เราจะเห็นได้ว่า ในระยะเวลาสอง
พันปีที่ผ่านมา ใดมีผู้สร้างพระพุทธรูปกันขึ้นนับด้วยจำนวน
ล้าน ๆ องค์ โดยหล่อขึ้นด้วยทองสำริดก็มี จำหลักด้วยศิลาก็มี
ทำด้วยปูนปั้นหรือด้วยโลหะก็มี แต่เมื่อศึกษาถึงการสร้างพระ
พุทธรูปอันมีหลายแบบอย่างและต่างยุคต่างสมัยกันอย่างมาก
มายเช่นนั้นแล้ว ก็ไม่เป็นการยากที่จะสังเกตเห็นได้ว่ามีพระ
พุทธรูปน้อยองค์ที่แสดงให้เห็นถึงความหมายของพระพุทธรูปลักษณะ
ส่วนพระองค์ของพระบรมศาสดา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว

พระพุทธรูปจำนวนมากมายดั่งกล่าวนั้น มักจะถ่ายแบบหรือ
เลียนแบบจากพระพุทธรูปที่มีฝีมือช่างชั้นสูงเสียเป็นส่วนมาก

การสร้างสรรค์หรือเนรมิตพระพุทธรูปนั้น จะยังเกิด
ขึ้นได้ก็แต่ในสภาพการณ์พิเศษเท่านั้น ดังเช่นที่ทำกันอยู่ใน
สมัยสุโขทัย

คุณสมบัติประการสำคัญของประติมากรรมที่แสดงออก
มาเป็นพระพุทธรูปนั้น คือความสัมพันธ์อันวิจิตรที่มีอยู่ระหว่าง
รูปทรงทางค่านกายวิภาค ซึ่งช่างได้ตัดทอนส่วนละเอียดออก
เสียบ้าง ให้เหลืออยู่แต่สาระส่วนใหญ่ ผสมเข้าด้วยกันกับฝีมือ
ปั้นอันเต็มไปด้วยความรู้สึกและคุณสมบัติทางจิต ซึ่งเราความ
สะเทือนใจทางสุนทรียะของเราให้ยังเกิดขึ้น ธรรมชาติพุทธ
ศาสนิกชน เมื่อได้เห็นพระพุทธรูปแม้ที่ไม่มีคุณค่าทางศิลปะเป็น
พิเศษ ก็อาจเกิดอารมณ์รู้สึกขึ้นได้ เนื่องจากตนเองมีศรัทธา
อยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบประสาทของตนอยู่
แล้ว แต่ในกรณีที่ได้เห็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ความ
สะเทือนใจย่อมเกิดขึ้นได้ ด้วยความงดงามมโหฬารและความมี
วิญญานขององค์พระพุทธรูปที่มดำเข้าสู่จิตใจ เมื่อพบเห็นงาน

ศิลปกรรมชิ้นสำคัญเช่นนั้น แม้บุคคลต่างศาสนา ก็ย่อมจะ
รู้สึกซาบซึ้งและเกิดปีติได้เช่นกัน

ย่อมเป็นสิ่งแน่นอนที่ว่า พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยนั้น ใน
ระยะแรก ได้รับอิทธิพลจากแบบพระพุทธรูปของสกุลช่างอื่น ๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใคร่อ้างถึงพระพุทธรูปหล่อสำริดซึ่งนำเข้า
มาในเมืองไทยจากประเทศลังกาในพุทธศตวรรษที่ ๑๕

ตั้งแต่โบราณลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระพุทธรูป
ส่วนมากของอินเดีย อินโดเนเซีย และอินโดจีนนั้น จำหลัก
ด้วยศิลา มีสร้างพระพุทธรูปสำริดกันบ้าง แต่มีอาจเปรียบกับ
ปริมาณของพระพุทธรูปจำหลักศิลาได้ ทั้งพระพุทธรูปสำริดสมัย
นั้นเล่า ก็ยังมีลักษณะเป็นอย่างพระพุทธรูปจำหลักหินอีกด้วย

ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูปทางภาคเหนือของไทยที่เรียก
กันว่า 'สมัยเชียงแสน' นั้น แม้ว่าจะสร้างด้วยสำริดก็ตาม แต่ยังคง
มีลักษณะของพระพุทธรูปแบบคุปตะ หรือแบบคุปตะสมัยหลัง
ซึ่งสร้างด้วยศิลา ปรากฏให้เห็นอยู่ ตรงกันข้ามพระพุทธรูปสมัย
สุโขทัย ไม่มีแบบอย่างเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปของสกุลช่าง
คุปตะเลย เป็นผลผลิตที่สร้างขึ้นด้วยสำริดของแบบสุโขทัย

โดยแท้ การแตกต่างกันอย่างแท้จริงในระหว่างงานสร้าง
ประติมากรรมรูปเคารพทำขึ้นด้วยศิลาและสำริดนั้น อาจ
อธิบายให้เห็นได้โดยข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่อศาสนาฮินดูกลับ
รุ่งเรืองขึ้นอีก เป็นศาสนาประจำชาติในอินเดีย ก็มีอิทธิพล
ครอบงำอำนาจทางใจของชาวอินเดีย ประชญาและวรรณคดี
ทางศาสนาย่อมคลไคลให้ศิลปินคิดสร้างเทวรูปต่าง ๆ ทั้งชั้น
สูงและชั้นรองขึ้น ทำรูปให้เห็นว่ามีอำนาจอันทรงมหิทธิานุภาพ
ต่าง ๆ ความต้องการของชาวอินเดียที่จะได้เทวรูปขนาดเล็ก ๆ
ไว้สักการบูชา ก็เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ในพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๘ วิชาการหล่อรูปสำริดในประเทศอินเดียตอนใต้ตกลง
มาจนในประเทศลังกา มีความเจริญก้าวหน้ามาก ด้วยเหตุ
นั้นเอง งานสร้างประติมากรรมประเภทสำริดซึ่งมีลักษณะ
พิเศษเกี่ยวกับการใช้เทคนิคของช่าง จึงเกิดขึ้น

ว่าที่จริง การเตรียมงานหล่อประติมากรรมประเภท
สำริดนั้น ประการแรก จำต้องขึ้นหุ่นด้วยดินเหนียวผสมกับ
ทรายก่อน เมื่อหุ่นเสร็จเรียบร้อยแล้วดินทรายแห้งสนิทดีแล้ว
จึงหุ้มด้วยแผ่นขึงให้ทั่ว ในการขึ้นรูปด้วยดินเหนียวและทราย

นั้น ศิลปินอาจทำให้เส้นอ่อนช้อยตามความรู้สึกได้ดี ซึ่งใน
การจำหลักหินมีอาจทำได้ และในตอนที่หุ้มหุ่นดินทรายด้วยขผึ้ง
ซึ่งเป็นวัตถุอ่อนนุ่ม ก็เป็นโอกาสให้ศิลปินได้ใช้ฝีมืออันเต็มไปด้วย
ด้วยความรู้สึกเกี่ยวกับอารมณ์ภายในของศิลปินได้เป็นอย่างดี

กรณีของศิลปสุโขทัยเป็นเช่นกล่าวนั้น ซึ่งใช้วัตถุธาตุ
สร้างพระพุทธรูปแตกต่างไปจากของที่ใช้กันในสมัยก่อน ๆ และ
โดยที่การสร้างพระพุทธรูปนั้น ศิลปินสร้างขึ้นด้วยความรู้สึก
เชื่อมั่นในพระธรรมของพระศาสดาอย่างแท้จริง ก่อปรด้วย
ความเป็นอัจฉริยะของคนไทยโบราณด้วย การเนรมิตงานศิลป
ชิ้นใหม่และความเป็นไปทางจิตใจจึงเจริญงอกงามขึ้นในระหว่าง
ตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถึงตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐

ขอกล่าวเพิ่มเติมถึงกรรมวิธีของการหล่อสำริดอีกสัก
เล็กน้อย เมื่อปั้นหุ่นขผึ้งสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เอาหุ่นขผึ้ง
นั้นมาหุ้มด้วยดินผสมทรายอีกหลายชั้น ขนต่อจากนั้น จึงนำ
หุ่นไปชุบไฟให้ขผึ้งละลายไหลออกทางสายชะนวนพิเศษซึ่งติด
อยู่ตอนส่วนล่างของหุ่น เมื่อหมดขผึ้งแล้ว ก็เททองลงไปใน
ตัวหุ่น ทองก็จะไหลลงไปแทนที่ขผึ้งซึ่งละลายหมดไปแล้วนั้น

วัตถุธาตุที่ใช้สำหรับทำหุ่น ย่อมแตกต่างกันไป แล้ว
แต่ภูมิประเทศ ตัวอย่างเช่น ในยุโรปใช้อิฐปั้นให้ละเอียดจน
เป็นผงผสมกับปูนปลาสเตอร์ปารีสแทนการใช้ดินผสมทราย
อย่างของเรา ส่วนกรรมวิธีต่าง ๆ ก็ทำเช่นเดียวกัน ความ
สำเร็จของงานทั้งของชาวยุโรปและของไทย จึงได้ผลอย่าง
เดียวกัน

จินตนาการในการสร้างพระพุทธรูป

ศิลปินในการสร้างพระพุทธรูปทั้งดงามของสมัยสุโขทัย
ชอบสร้างเป็นรูปพระพุทธรูปปางโคดม ภายหลังที่ทรงบรรลु
พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ฉะนั้น ระบยกلامเนอจึง
อยู่ในสภาพผ่อนคลาย และพระวรกายอยู่ในอาการพักผ่อนอย่าง
แท้จริง ลักษณะพระพักตร์สงบ มียิ้มน้อย ๆ สะท้อนออกซึ่ง
สภาวะแห่งปิติสุขอันมีอยู่ภายในอย่างสมบูรณ์ ภายหลังที่พระ
พุทธรองค์สำเร็จพระโพธิญาณแล้ว พระองค์ก็ทรงสถิตอยู่ใน
แดนแห่งพระนิพพานมากกว่าที่จะชองอยู่ในแดนโลกีย์ ดังนั้น
ศิลปินไทยจึงคิดสร้างพระพุทธรูปให้ดูเหมือนหนึ่งลอยอยู่ใน
อากาศ (ภาพหมายเลข ๑๕) ตามความจริงนั้น บรรดา
พระพุทธรูป ไม่ว่าจะอยู่ในท่าประทับนั่ง ท่าลีลา หรือไสยาสน์

ก็ตาม ล้วนแต่ให้เกิดความรู้สึกเหมือนเขาลอยอยู่ในอากาศและ
เคลื่อนไหวคล้ายคลื่น เช่นที่เคยกล่าวอยู่เนือง ๆ แล้ว ลักษณะ
การเช่นนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปสำริดนั้น ปราศจาก
ความเป็นตัวตน แต่ขออย่าว่า ลัทธิวิญญูญาณนิยมเช่นนั้น ไม่ก่อ
ให้เกิดผลเสียแก่คุณสมบัติทางประติมากรรมของพระพุทธรูป
เพราะว่าถึงแม้จะสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ และเป็นอุดมคติก็ตาม แต่
ก็ได้ขึ้นขนตามรูปทรงของมนุษย์ที่งดงามยิ่ง

ถึงแม้ว่าคุณสมบัติทางความรู้สึกเหมือนเขาลอย และ
ทางรูปทรงประติมากรรม คุณจะขัดแย้งกันอยู่ก็ตาม แต่เราจะ
ไม่มองเห็นความไม่ประสานกลมกลืนกันในระหว่างความคิดอัน
เป็นนามธรรมกับความเป็นจริงในทางวัตถุธรรม ปรากฏอยู่
ในพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยเลย บรรดาพระพุทธรูปที่เป็นของ
ฝีมือช่างชั้นสูง ยกตัวอย่าง เช่น พระพุทธรูปสมัยคุปตะกลาง
องค์ เราจะเห็นว่าปริมาตรทางประติมากรรม ปรากฏเหมือน
หนักมากเกินไปกว่าที่จะเป็นพระรูปแทนพระองค์พระสัมมาสัม
พุทธเจ้าตามคติของพระพุทธศาสนา โปรดดูภาพหมายเลข ๑
และ ๒ เปรียบเทียบ

ภาพหมายเลข ๔

พระวิษณุสำริด องค์สวยงาม
สร้างในสมัยสุโขทัย ศิลปนิยมโนภาพ
ที่จะสร้างให้เกิดความสง่าตามคติของ
ศาสนาพราหมณ์

ภาพหมายเลข ๕

พระพุทธรูปปูนปั้นนูนสูง
ในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

สวรรคโลก

อิริยาบถอันกำหนดขึ้น

เป็นประเพณี

ของพระพุทธรูปลีลานั้น

ปรากฏอยู่ใน

พระพุทธรูปสำริด

และปูนปั้น

ทั้งลอยตัวและปั้นนูน

การที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนพระองค์พระพุทธเจ้า
นั้น มีใช่ของง่าย เพียงแต่คุณสมบัติในด้านความงามอย่างเดียว
หาเป็นการเพียงพอไม่ เพราะว่าในขณะเดียวกัน รูปที่สร้างขึ้น
ตามอุดมคตินั้นจะต้องถ่ายทอดให้รูปร่างแก่นสารแห่งพระธรรม
ของพระพุทธองค์ด้วย ย่อมเป็นความจริงที่ว่า พระธรรมของ
พระพุทธองค์นั่นเอง ที่กลบั้นกาลใจให้ศิลปินคิดสร้างพระพุทธร
ูปขึ้น มีใช่รูปกายที่ปรากฏตามธรรมชาติของพระบรมศาสดา
ดังนั้น ในการคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้น ศิลปินจึงต้องสร้างรูปคน
ตามแบบอุดมคติ ซึ่งเป็นโลกุตตรธรรม ให้ปรากฏขึ้นมาจาก
วิสัยอันเป็นโลกีย์

ช่างปั้นหล่อโบราณสมัยสุโขทัยเป็นผู้ที่แก้ปัญหาดังกล่าว
นี้ได้ด้วยวิธีอันมหัศจรรย์ ตามความจริงนั้น การแสดงออกซึ่ง
ความรู้สึกของพระพุทธรูปที่ศิลปินสร้างขึ้นเช่นนั้น ก็เพื่อที่จะ
ให้เกิดพลังข่มความเร่าร้อนแห่งกิเลสของมวลมนุษย์ให้ดับ
สิ้นลง ซึ่งในขณะเดียวกัน การที่พระพุทธองค์ทรงยืนมน้อย ๆ นั้น
แสดงให้เราได้รู้กันว่า มนุษย์จะมีความสุขเพียงใด ถ้าสามารถ
เอาชนะสัญชาตญาณดั้งเดิมของตนเสียได้

เกี่ยวกับความรู้สึกเช่นนั้น ข้าพเจ้า* ยังจำเรื่องที่เกิดขึ้น
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ดี กล่าวคือ มีสุภาพสตรี
สูงอายุนึ่ง มีความวิตกกังวลใจเป็นอย่างมาก เพราะว่าบุตร
ของเธอสองคนกำลังรบอยู่ในยุทธภูมิที่ยุโรป สุภาพสตรีผู้นั้น
ได้มาที่บ้านข้าพเจ้าเสมอ และทุกครั้งที่มา เธอมักจะไปส่งบั้ง
อยู่ครึ่งหนึ่ง ณ เบื้องหน้าของเคี้ยวพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย
ข้าพเจ้าไม่กล้ารบกวนสมาธิของเธอ แต่วันหนึ่งได้ถามถึง
สิ่งที่เธอรูสึกเมื่ออยู่เบื้องหน้าพระพุทธรูปนั้นว่าเป็นอย่างไร เธอ
กล่าวว่าความสงบของพระพักตร์พระพุทธรูปช่วยให้เธอรูสึกสงบ
จิตสบายใจขึ้น ความรู้สึกดังกล่าวนี้เกิดด้วยอำนาจทางจิตของ
ศิลปสุโขทัยโดยแท้

เคี้ยวพระพุทธรูปแบบทศทิศของสมัยสุโขทัยนั้นบนชน
อย่างวิจิตรงดงามยิ่ง ทำให้ยังเกิดความรู้สึกนึกคิดคล้ายภาพ
ทิพย์ในสรวงสวรรค์ ซ้ำยังเน้นให้เห็นความมีชีวิตจิตใจของ
พระพุทธรูปเด่นชัดยิ่งขึ้น ด้วยเส้นขนานอันพวยพุ่งอ่อนหวานของ
รอยรวพระโอษฐ์ฐานพระนาสิก และเส้นขอบพระเนตร
(ภาพหมายเลข ๓)

* ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

ภาพหมายเลข ๑๐

พระพุทธรูปปลีลาปูนบนองค์สวยาม

ที่วัดตระพังทองกลาง สุโขทัยเก่า พุทธศตวรรษที่ ๒๐

อาการเคลื่อนไหวอันนุ่มนวลและการปั้นอันวิจิตร ทำให้เห็นเป็นทิวพยลักษณะ

ภาพหมายเลข ๑๑

ส่วนละเอียดของจิตรกรรมฝาผนัง ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พุทธศตวรรษที่ ๒๑

แสดงให้เห็นวิธีการขององค์ประกอบภาพซึ่งนิยมกันโดยทั่วไปในงานจิตรกรรมไทย

จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๒

นอกจากจิตรกรรมฝาผนังที่วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แห่งพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เท่านั้นที่องค์ประกอบภาพแตกต่างกันไปจากที่นิยมกันอยู่เดิม

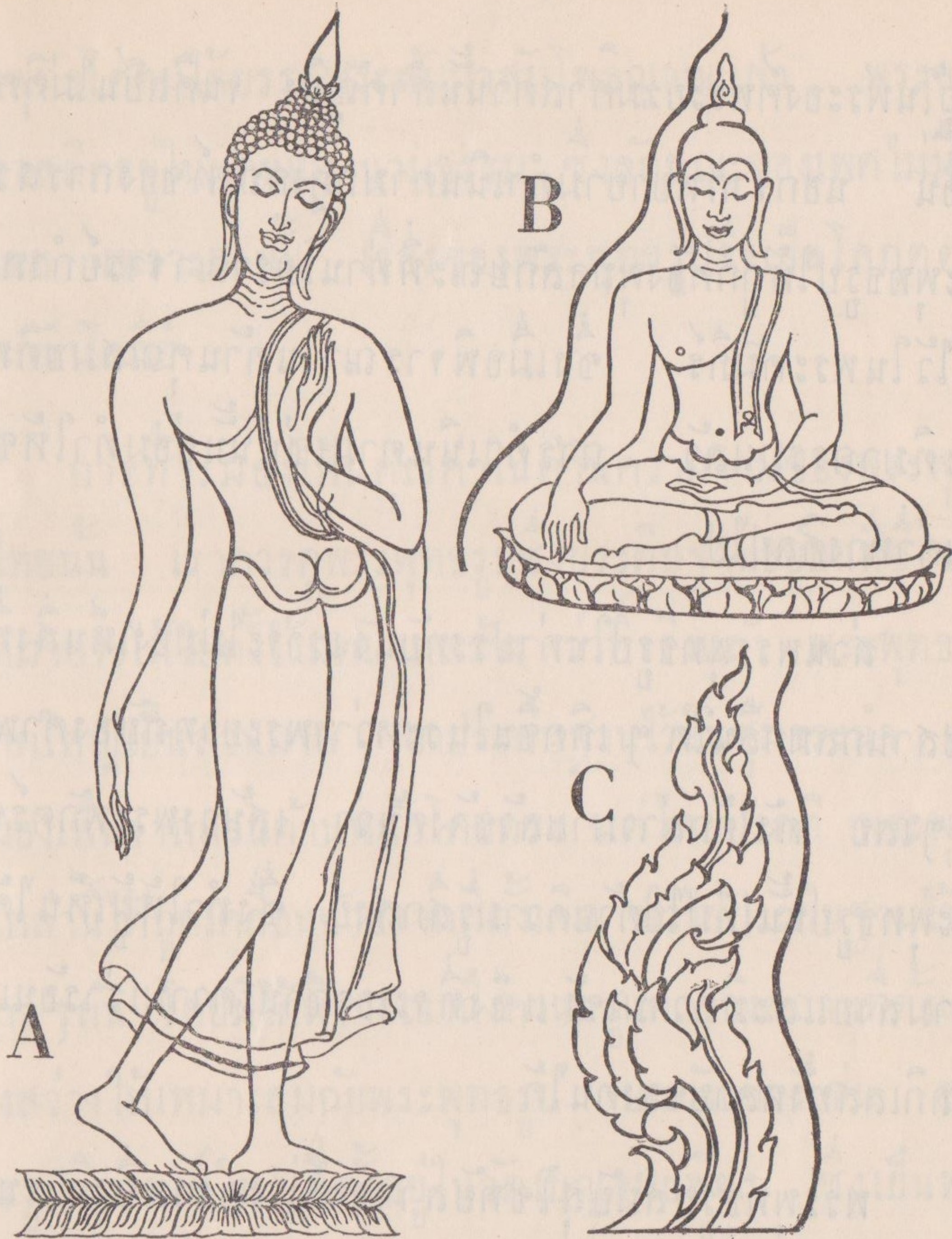
พระพุทธรูปปางลีลาสมัยสุโขทัย มีการแสดงออกเป็น
พิเศษของศิลปินสมัยนั้น และการสร้างพระพุทธรูปแบบนี้ ศิลปิน
ได้ประสบความสำเร็จในฝีมือการเนรมิตงานศิลปะชั้นสูงโดยแท้
เมื่อได้เห็นพระพุทธรูปปางลีลาอันประณีตงดงามเหล่านี้ เราจะ
บังเกิดความรู้สึกเหมือนหนึ่งว่า พระพุทธรูปองค์กำลังเสด็จดำเนิน
ไปเบื้องหน้าอย่างเชื่องช้อย พร้อมด้วยพระอาการกริยาของนิ้ว
พระหัตถ์ ซึ่งแสดงเป็นสัญลักษณ์ของ ‘พระธรรมจักร’
ที่พระบรมศาสดาทรงมุ่งพระทัยประกาศพระธรรมคำสั่งสอน
พระสรีระกายเล่าก็เต็มไปด้วยอาการอ่อนไหวนุ่มนวลที่สุด ส่วน
พระวรกายที่ทรงเอี้ยวบิด ๆ ไปทางด้านข้างนั้น แสดงให้เห็นว่า
กำลังอยู่ในท่าอย่างพระบาท ในขณะที่เดียวกัน พระกรซึ่งห้อยลง
มาสู่เบื้องล่างอย่างมีจังหวะนั้นก็ประสานไปตามความรู้สึกอ่อน
ไหวของพระวรกาย พระเศียรมีลักษณะคล้ายดอกบัวตูม และ
พระศอกก็ตั้งฉายไปตามพระองศาติดต่อกกลมกลืนกันเป็นอันดี จะ
เห็นได้ว่า ทุกส่วนของพระพุทธรูป เช่นเส้นขอบรอบนอกอัน
อ่อนหวานของใบพระกรรณ ซึ่งงอนออกเล็กน้อยนั้น ยิ่งเน้นให้
เห็นส่วนประสานกลมกลืนขององค์ประกอบโดยส่วนรวมยิ่งขึ้น

พระหัตถ์ทั้งสองเล่าก็คุณลักษณะเป็นของทิพย์เสียยิ่งกว่าเป็นของ
มนุษย์ ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การปั้นพระพุทธรูปลี้ลาของศิลปิน
สมัยสุโขทัยนั้น นับเป็นฝีมือช่างวิเศษสุด (ภาพหมายเลข ๔)

พระพุทธรูปปางองค์ที่สร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๑
เช่น พระพุทธรชินราช ที่จังหวัดพิษณุโลก (ภาพหมายเลข ๕)
จะสังเกตเห็นกันได้ว่าทำนิ้วพระหัตถ์ยาวเท่ากันหมดทั้งสี่นิ้ว
ลักษณะพิเศษเช่นนี้ ควรกำหนดไว้ว่าเป็นเครื่องหมายของความ
เลื่อมของศิลปินสมัยสุโขทัย

ความพวยพุ่งอ่อนไหว ที่สังเกตเห็นได้จากทรวดทรง
เส้นขอบรอบนอกของพระพุทธรูปสุโขทัยนั้น ต่อมาได้กลายเป็น
ลักษณะที่จำต้องมิโดยทั่วไปในศิลปะของไทย (ภาพหมายเลข ๖)

เพื่อที่จะให้เป็นไปตามพุทธลักษณะที่ไดกำหนดขึ้นอย่าง
เคร่งครัด ช่างจึงปั้นพระบาทของพระพุทธรูปลี้ลาให้แบนราบ
นิ้วพระบาทก็ทำให้ยาวเท่ากัน และทำสันพระบาทให้ยื่นออกไป
ข้างหลังมากจนดูเกินงาม แน่นนอน ที่กล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่า
ศิลปินสมัยสุโขทัยจะไม่สามารถปั้นส่วนใดส่วนหนึ่งของรูปคน
ได้ตามที่ตนปรารถนา แต่ด้วยความเคารพต่อทุกสิ่งซึ่งกล่าวว่า

ภาพหมายเลข ๖

รูปเขียนลายเส้นแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอ่อนไหวและพวยพุ่ง
ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในศิลปะไทย

- A. วาดจากพระพิมพ์สมัยสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๒๐
- B. เส้นขอบรอบนอกของพระพุทธรูปประทับนั่ง สมัยสุโขทัย
- C. ลายไทยที่เรียกกันว่า “ลายกนก”

มีอยู่ในพระองค์พระบรมศาสดานี้สำคัญยิ่ง จนศิลปินไม่คิดถึง
สิ่งอื่น นอกจากพยายามดำเนินตามกฎเกณฑ์ของการสร้าง
พระพุทธรูปให้ถูกต้องพุทธลักษณะที่ท่านโบราณจารย์กำหนด
ขึ้นไว้ในพระคัมภีร์ ซึ่งเมื่อพิจารณาในท่านคุณสมบัติทาง
ประติมากรรมแล้ว การดำเนินตามเช่นนั้นย่อมทำให้ขาด
คุณค่าทางศิลปะไป

ส่วนพระพุทธรูปในท่าประทับนั่ง เราจะไม่มองเห็นสิ่งที่ไม่
ประสานกลมกลืนใด ๆ เกิดขึ้นในระหว่างพระบาทกับองค์กายพ
อื่น ๆ เลย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เส้นวงพระพักตร์ของ
พระพุทธรูปนั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกสงบ ซึ่งทำให้ผู้เห็นได้รับ
ความสงบและมีความเข้มแข็งที่จะเอาชนะความเร่าร้อนแห่ง
มวลกิเลสทั้งหลายของตนได้

พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยกลางองค์ งดงามยิ่ง จนผู้มี
ลักษณะคล้ายกับเป็นสตรีเพศ มีน้อยคนที่จะตระหนักว่า
ลักษณะเช่นนั้นขึ้นอยู่กับความเคารพนับถืออย่างลึกซึ้งของศิลปิน
โบราณที่มีอยู่ต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเหตุนี้เอง ศิลปิน
จึงสร้างพระพุทธรูปไม่ให้มีเพศ ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อ

พระพุทธโคทมได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์
ก็ทรงสถิตอยู่ในแดนแห่งนามธรรม ซึ่งลักษณะของเพศไม่มีอยู่
อีกเลย เพราะฉะนั้น เรื่องของพระพุทธรูปจึงเป็นโลกุตตระ
มากกว่าโลกีย์

การที่จะมองเห็นคุณค่าในค่านามงามของพระพุทธรูป
รูปไทยนั้น เราควรดูพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่บนที่ซึ่งช่าง
มุ่งหมายจะให้ไปตั้งไว้แต่แรกสร้าง ว่าที่จริงแล้ว พระพุทธรูป
ขนาดใหญ่เป็นส่วนมาก เขาประดิษฐานไว้ในซุ้มจระนำ เพื่อ
ให้มองเห็นจากส่วนด้านหน้าโดยตรง แต่โดยปรกติ พระพุทธรูป
เหล่านั้นได้ถูกเคลื่อนย้ายจากที่ตั้งเดิม นำไปประดิษฐานไว้ใน
ที่ต่าง ๆ กัน โดยมีได้พิจารณาถึงความสูงต่ำของสถานที่ตั้งและ
แสงสว่างให้เหมาะสมกับพระพุทธรูป ยกตัวอย่างเช่น พระ
พุทธรูปลีลาองค์ใหญ่ที่ตั้งอยู่ในวัดเบญจมบพิตร ซึ่งเป็นพระ
พุทธรูปที่มีฝีมือช่างของไทยอย่างยอดเยี่ยม และแสดงความ
มีชีวิตจิตใจอย่างสูงส่งองค์หนึ่งนั้น เมื่อเรามองดูพระพุทธรูป
จากด้านหน้า เราจะได้เห็นความจริงว่า คุณสมบัติอันสูงส่งของ
พระพุทธรูปปรากฏออกมาอย่างดีที่สุด แต่เมื่อไปมองทางด้าน

ข้าง เราจะสังเกตเห็นว่า พระกรขวาไม่ประสานกลมกลืนกัน
กับพระวรกาย

หากว่าเรานำพระพุทธรูปลี้ลาองค์นี้ไปประดิษฐานไว้ใน
ซุ้มพระนั่ง และยกฐานไว้ให้สูงกว่าระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว
เราอาจได้ชื่นชมความงามที่เลอเลิศอย่างมีชีวิตจิตใจ ตามที่
ศิลปินผู้เนรมิตได้มีมโนภาพไว้แต่แรกสร้าง (ภาพหมายเลข ๗)

นอกจากพระพุทธรูปแล้ว ในสมัยสุโขทัย ยังได้หล่อ
เทวรูปสำริดในศาสนาพราหมณ์ขึ้นไว้อีกด้วย เมื่อเอ่ยถึงการ
สร้างเทวรูป ท่านผู้อ่านโปรดเข้าใจว่าเป็นการแสดงออกถึง
ความรู้สึกที่คนไทยโบราณมีความนับถือทางศาสนาปะปนร่วมกัน
นับแต่โบราณมาจนทุกวันนี้ บรรดาประเทศในเอเชียอาคเนย์
กลางประเทศที่เคยนับถือศาสนาพราหมณ์ ก็ยังรักษาประเพณี
ที่จะต้องมีพวกรพราหมณ์ไว้ประกอบพิธีกรรมในราชสำนักและใน
พิธีของบ้านเมืองอยู่ ด้วยเหตุผลและความมุ่งหมายเช่นนั้น ใน
สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา จึงได้มีการหล่อเทวรูปของศาสนา
พราหมณ์ขึ้น แม้ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็หล่อกันขึ้นไว้เช่นกัน

เพราะฉะนั้น เทวรูปของฮินดู จึงมีสร้างขึ้นเพื่อประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนาตามแบบอย่างโบราณเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่ง

ธรรมดาสามัญสำหรับประชาชนในสมัยโน้นโดยทั่วไป ผู้ซึ่งได้
รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย เทวรูปหินที่สร้างขึ้นใน
สมัยสุโขทัยนั้นขาดมหรีทธานุภาพ ไม่เหมือนเทวรูปของอินเดีย
ซึ่งเต็มไปด้วยพลาณภาพต่างๆ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะชาวไทยมี
ความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ถือเสียว่าศาสนาพราหมณ์
เป็นต่างศาสนาต่างความเชื่อถือ แต่อย่างไรก็ตาม เทวรูปใน
ศาสนาพราหมณ์สมัยสุโขทัย (ภาพหมายเลข ๔) ก็มีความ
สวยงามเป็นพิเศษด้วยคุณค่าทั้งในด้านประติมากรรมและด้าน
จินตนาการ

ภาพปูนปั้นสมัยสุโขทัย

พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยทั้งประเภทปั้นหล่อลอยตัว ทั้ง
ประเภทนูนสูงและนูนต่ำนั้น มีทั้งหล่อด้วยสำริดและปูนปั้น ใน
เรื่องเกี่ยวกับการแสดงออกทางเทคนิค กล่าวคือลักษณะพิเศษ
โดยเฉพาะเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในการหล่อสำริดและปูนปั้น
ต่างได้รับผลคล้ายคลึงกันมาก ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น
ไม่ว่าจะเป็นการปั้นหุ่นขี้ผึ้งเพื่อหล่อเป็นสำริดหรือทำเป็นปูนปั้น

ก็ตาม ศิลปินย่อมมีโอกาสดูที่จะถ่ายทอดความรู้สึกภายในของ
ตนลงไปในงานเขียนขงหรือเขียนปูนซึ่งเป็นวัสดุประเภทอ่อนได้ดี
กว่าการจำหลักหิน

ปูนปั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งแก่ศิลปินในสมัยทวารวดี
เขมร และไทย บรรดาโบราณสถานทางสถาปัตยกรรมที่สร้างด้วย
ศิลาแลงหรืออิฐก็ตาม ย่อมจะบอกผิวชั้นนอกและบันลวดบัว
ตลอดจนบันลวดลายตกแต่งอย่างวิจิตรอลังการ ล้วนทำด้วย
ปูนปั้นทั้งสิ้น

การตกแต่งด้วยปูนปั้นนี้ ประกอบขึ้นด้วยรูปมนุษย์ รูป
สัตว์ และรูปจากนิทานชาดก หรือด้วยลวดลายประดับต่างๆ
เพราะว่าปูนปั้นประกอบด้วยส่วนผสม ของปูนขาว ทราย และ
น้ำอ้อย ซึ่งจะแข็งตัวภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง ดังนั้น ศิลปินจำ
ต้องทำงานให้เสร็จอย่างรวดเร็วด้วยฝีมืออันชำนาญ แม้ว่าอาจ
จะต้องแก้ไขงานนั้นโดยเสริมปูนเข้าไปในลวดลายอีกก็ตาม
ความสวยงามของลวดลายประดับย่อมขึ้นอยู่กับฝีมือของศิลปิน
สมัยนั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกของศิลปิน ถ้าเขียนโดยศิลปินมีสติ
ปัญญาสูง ก็จะเห็นว่าลวดลายเหล่านั้นมีชีวิตชีวา ถ้าเขียนโดย

ภาพหมายเลข ๑๕

ศิลปปัจจุบัน รูปผู้หญิงสำริด ฝีมือปั้นของนายเขื่อน ยัมศิริ
แสดงให้เห็นความอ่อนไหวของเส้นรูปนอก
อันเป็นลักษณะโดยเฉพาะของชนชาติไทย

ภาพหมายเลข ๑๖

พระพุทธรูปแบบเชียงแสนมีความสวยงามยิ่ง
ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย

ฝีมือช่างอย่างธรรมดา ก็จะถูกจัดซัด ภาพปูนปั้นนั้น แม้จะถูก
ลมฟ้าอากาศ โดยเฉพาะคือฝน ก็ยังแข็งแรงคงอยู่ในสภาพเดิม
ได้เป็นเวลานาน มีความจริงอยู่ว่า ถ้าหากไม่เป็นเพราะโบราณ
สถานปรักหักพังหรือถูกทำลายโดยน้ำมือของผู้ที่ลักขุดเจาะ
โบราณสถานและพระพุทธรูป เพื่อค้นหาของมีค่าแล้ว งาน
ปูนปั้นที่สร้างกันไว้คงหลายศตวรรษที่ผ่านมาแล้วก็คงจะยังอยู่
ในสภาพดีเช่นเดิมเป็นแน่

ขนาดของพระพุทธรูปที่ปั้นด้วยปูน มิได้ทำให้ศิลปิน
โบราณเกิดความยากลำบากในการปั้นให้มีส่วนสัดส่วนตาม
แบบของมนุษย์ในอุดมคติแต่อย่างใด พระพุทธรูปขนาดมหึมา
เช่นที่วัดสระพานหิน นอกเมืองสุโขทัยเก่า และพระพุทธรูปที่วัด
พระศรีรัตนมหาธาตุ ในอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัยนั้น
แสดงให้เห็นถึงความประสางกลมกลืนทางด้านประติมากรรม
พร้อมด้วยควมมีชีวิตจิตใจทั้งสองสถาน ความยากลำบากใน
การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่เช่นนั้น มีมากมาย ซึ่งว่าโดย
ทั่วไปแล้ว มักจะสร้างขึ้นมาให้ดูเทอะทะไปเสียหมด แต่ความ
เทอะทะเช่นว่านี้ มิได้ปรากฏอยู่ในศิลปะสุโขทัยสมัยรุ่งเรืองเลย
(ภาพหมายเลข ๕)

พระพุทธรูปปูนปั้นทั้งสาม ๆ ในวัดเจติยเจ็ดแถว อำเภอ
ศรีสัชชนาลัย มีคุณค่าทั้งในทางสุนทรียะและทางศาสนาเป็น
พิเศษโดยเฉพาะ เพราะมีฝีมือปั้นอันเต็มไปด้วยความรู้สึกและ
ประณีตงดงามอย่างยิ่ง แต่ตามความเห็นของข้าพเจ้า* งาน
ปูนปั้นชั้นเยี่ยม ซึ่งงามประทับใจเป็นอันมากนั้น คือพระพุทธรูป
ลีลาปูนปั้นนูนสูง ซึ่งประดิษฐานอยู่ในซุ้มมณฑปวัดตระพังทอง
กลาง นอกเมืองสุโขทัยเก่า พระพุทธรูปองค์นี้เป็นภาพเสด็จลง
จากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสด็จดำเนินด้วยทิพยลีลา ทรวดทรง
ของพระพุทธรูปแบบอุดมคติองค์นี้ดูมีชีวิตจิตใจที่สุด ฝีมือความ
รู้สึกทางด้านสุนทรียะ เมื่อใดเห็นพระพุทธรูปองค์นี้แล้ว ย่อม
จะเกิดความสะเทือนใจอย่างลึกซึ้งและคงทนอยู่ตลอดกาล ที่
กล่าวว่า “คงทนอยู่ตลอดกาล” นั้นเราหมายถึงความทรงจำ
ที่มีต่องานศิลปะชิ้นเอกนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกสงบและบริสุทธิ์
ผูกพันแก่เราอยู่เสมอ ความรู้สึกเช่นนั้นจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้
เพราะว่าพระพุทธรูปนั้นหุ้มห่ออยู่ด้วยสาระสำคัญอย่างแท้จริง
ของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ความบริสุทธิ์ทาง
กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม

* ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

ภาพหมายเลข ๑๗

พระพุทธรูปแบบเชียงแสนแท้

จากการเปรียบเทียบพระพุทธรูปหมายเลข ๑๖ และ ๑๗
สององค์นี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า ศิลปสกุลช่างเชียงแสน
และสุโขทัยผสมกันได้ดีเพียงใด

ภาพหมายเลข ๓๔
เศียรพระพุทธรูปสำริด สมัยอยุธยา
ซึ่งได้รับความบ้นดาลใจ
จากศิลปสุโขทัย

ภาพหมายเลข ๓๕

พระพุทธรูปสวยงามของพุทธศตวรรษที่ ๒๐
ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
อริยาบถของพระพุทธรูป บ่งถึงความสำเริง
พระสัณมาสัมโพธิญาณของพระพุทธองค์
พระวรกายแสดงให้เห็นถึงอาการอ่อนคลายอย่างสงบ
ของระบบกล้ามเนื้อ พระอาการยิ้มน้อย ๆ อันเป็น
ลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของศิลปสุโขทัยนั้น
สะท้อนให้เห็นถึงพระวิมุตติสุขภายใน
อันเป็นนามธรรม พระหัตถ์ขวา
อยู่ในท่าสัมผัสพระธรณี ขอให้
เป็นพยานต่อการบรรลุพระสัณมา
สัมโพธิญาณ ขอให้สังเกตว่า
พระบาทนั้นแบนให้มีลักษณะ เหมือน
จริงโดยธรรมชาติ ซึ่งตรงกันข้ามกับ
พระบาทของพระพุทธรูปลัทธิ

ประติมากร ผู้สร้างพระพุทธรูปองค์นั้นเป็นสุนทรียะชน
จึงมิได้สร้างงานสักแต่ให้คล้ายตามตัวอักษรที่อธิบายพระพุทธรูป
ลักษณะของพระบรมศาสดา เช่นที่บรรยายไว้ในพระคัมภีร์
เพราะรู้ว่า ถ้าปั้นพระบาทให้เป็นไปตามพระพุทธรูปลักษณะที่
บรรยายไว้ ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อความประสานกลมกลืน
ของพระพุทธรูปที่ตนเนรมิตขึ้น เหตุนี้ช่างจึงปั้นพระพุทธรูป
ไปตามหลักวินิจฉัยอันสูงส่งทางค่านศิลป์ของตน สองข้างพระ
พุทธรูปที่วัดตระพังทองกลางนั้น ปั้นเป็นรูปพระพรหม พระอินทร์
และเทวดาอื่น ๆ ให้มีขนาดเล็กกว่า

ความแตกต่างทางค่านศิลป์ระหว่างพระพุทธรูปกับเทว
รูปนั้น อยู่ที่เราเข้าใจในเรื่องปริมาณของงานประติมากรรม
ประเภทนั้นสูง ในเรื่ององค์ประกอบและในฝีมือของประติมากร
ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า บรรดารูปเทวดาที่ล้อมรอบพระพุทธรูปนั้น
ปั้นโดยศิลปินบางคนที่มีฝีมืออ่อน

เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่เศียรของพระพุทธรูปองค์นั้นถูก
ทำลายเสียหายโดยพวกพราณล่าสมบัติ ซึ่งหวังจะค้นหาของที่มี
ค่าภายในพระเศียร เช่นเดียวกับการค้นหาของมีค่าที่นิยม
บรรจุกันไว้ในปูชนียวัตถุหรือภายในปูชนียสถานมีมาแต่
สมัยโบราณ (ภาพหมายเลข ๑๐)

จิตรกรรมสมัยสุโขทัย

เป็นสิ่งที่เร้าใจยิ่งนักทั้งงานจิตรกรรมของสุโขทัยได้ชำรุดเสียหายไปโดยสิ้นเชิง ที่เหลืออยู่บ้างก็เพียงส่วนที่เป็นลวดลายประดับเท่านั้น ตรวจดูจากจิตรกรรมฝาผนังในวัดเจติยเจ็ดแถว อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เราพอจะกำหนดได้ว่างานจิตรกรรมแห่งนี้มีอายุอยู่ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อสองปีที่ผ่านมา นายฉนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ได้มอบหมายให้นายเฟื้อ หริพิทักษ์ ไปทำการคัดลอกจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าวอย่างรักษาต้นแบบที่สุดไว้ ที่ทำไว้ได้คงนับเป็นเคราะห์ดีเหลือเกิน เพราะขณะนี้ จิตรกรรมดังกล่าวนั้นได้ลบเลือนจนมองเกือบไม่เห็นอยู่แล้ว

งานจิตรกรรมฝาผนังของไทยนั้น* เริ่มต้นด้วยการจำหลักลายเส้นลงบนแผ่นหิน ในสมัยต่อมา ความงามของศิลปประเพณี จึงขึ้นอยู่กับการแสดงออกซึ่งความรู้สึกด้วยลายเส้น จิตรกรรมฝาผนังของไทยเป็นศิลปประเพณีสองมิติ ซึ่งเป็นคนละแบบกับศิลปประเพณีสามมิติของตะวันตกทีเดียว

* ผู้สนใจใคร่ทราบเรื่องเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังโดยละเอียดโปรดดู “วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย” ฉบับพิมพ์ของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๐๒

แน่นอน ภาพจำหลักลายเส้นบนแผ่นหินที่วัดศรีชุม
จังหวัดสุโขทัยนั้น จำหลักขึ้นโดยพระภิกษุสงฆ์ชาวลังกา ซึ่ง
เข้ามายังกรุงสุโขทัย เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาให้หินยาน
แก่ประชาชนชาวไทย และช่างไทยบางพวกก็ได้ช่วยกระทำการ
จำหลักภาพลายเส้นนั้นด้วย อันที่จริง ภาพจำหลักลายเส้นซึ่ง
องค์ประกอบเป็นเรื่องพุทธประวัติและชาดกต่างๆเหล่านั้น เห็นได้
ชัดว่ามีลักษณะเป็นแบบอย่างของอินเดีย (ภาพหมายเลข ๑๒)
แต่รูปคนและสัตว์ลางรูปก็แสดงให้เห็นความรู้ถึงแบบไทย
ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงเชื่อว่ามคธชนไทยลางคนได้ร่วมทำงาน
จำหลักภาพลายเส้นเหล่านั้นด้วย

ผู้ที่ไปชมภาพจำหลักลายเส้นบนแผ่นหินที่วัดศรีชุม
จะสังเกตเห็นได้ ว่าแผ่นหินเหล่านั้นไม่เข้ากันกับผนังของ
ถ้ำมณฑปเลย ที่เป็นเช่นนั้น แสดงให้เห็นว่าแผ่นภาพจำหลัก
ลายเส้นเหล่านั้น ได้กระทำขึ้นไว้สำหรับตกแต่งสิ่งก่อสร้าง
แห่งอื่น ซึ่งยังมีได้สร้างขึ้น หรือหากสร้างจนแล้ว ก็คงปรัก
หักพังเสียหายไปแล้ว และโดยที่แผ่นภาพจำหลักลายเส้น
เหล่านั้นเป็นงานบุญงานกุศล จึงมีผู้นำมาผนึกไว้ภายในช่องผนัง
มณฑปของวัดศรีชุม

ภาพหมายเลข ๑๒

ส่วนละเอียดของภาพจำหลักลายเส้นจากวัดศรีชุม
สุโขทัยเก่า แสดงให้เห็นลักษณะของศิลปอินเดีย

ในระหว่างแผ่นภาพจำหลักลายเส้นเหล่านี้กับภาพเขียน
เก่าแก่ที่สุดในวัดเจติยเจ็ดแถว อำเภอศรีสัชชนาลยนั้น มีแบบ
อย่างอันแตกต่างกันอยู่มาก ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า
แผ่นภาพจำหลักลายเส้นนั้นมีองค์ประกอบเป็นเรื่องพุทธประวัติ
และชาดกต่าง ๆ ส่วนองค์ประกอบภาพเขียนทั่ววัดเจติยเจ็ดแถว
ท้องเรื่องที่กำหนดขึ้นเป็นภาพลายเส้นโค้งสูงต่ำอยู่ในเส้นระดับ
มี พระพุทธรูปประทับนั่ง ขนาบด้วยภาพเหล่าท้าวพระยา
มหากษัตริย์นั่งเฝ้ากระทำการสักการะบูชาอยู่ข้าง ๆ ท้องเรื่อง
เช่นนั้นได้นิยมทำกันอยู่ทั่วไป และกระทำติดต่อกันเรื่อยมาจนถึง
ตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (ภาพหมายเลข ๑๓)

ในภาพเขียนทั่ววัดเจติยเจ็ดแถว สิ่งซึ่งกระตุ้นให้เกิดความ
สนใจแก่เรายิ่งขึ้น ก็คือ ความแตกต่างของแบบอย่างระหว่าง
องค์พระพุทธรูปกับรูปอื่น ๆ เพราะองค์พระพุทธรูปนั้นมีลักษณะ
มาเป็นแบบพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยแล้ว แต่บรรดารูปของ
ท้าวพระยามหากษัตริย์ยังคงมีลักษณะให้เห็นเป็นศิลปะแบบลังกา
อยู่ (ภาพหมายเลข ๑๒ และ ๑๓) ความแตกต่างดังนี้ นับว่ามี
ความสำคัญอยู่มากในการที่จะทำความเข้าใจกับศิลปะของไทย

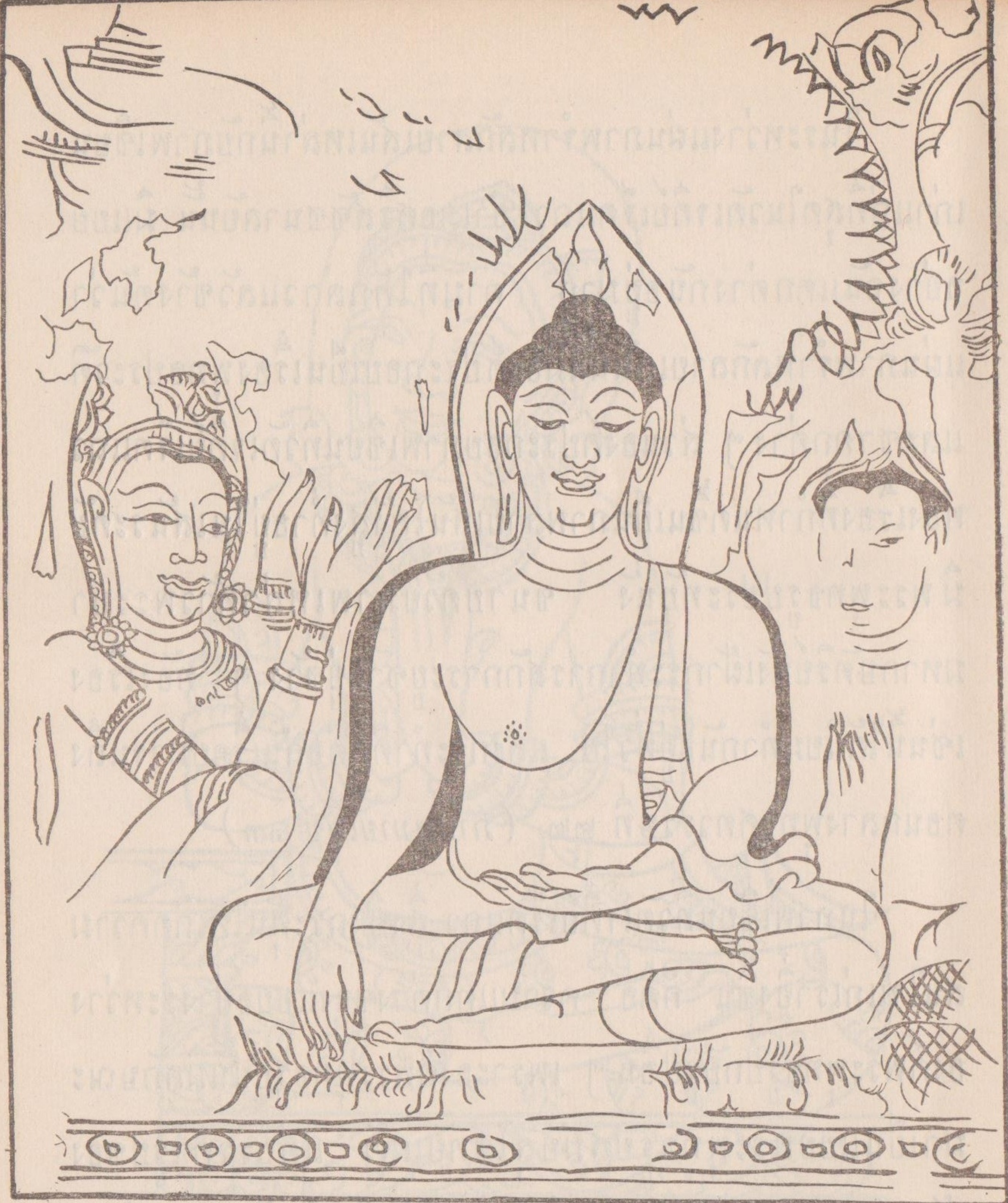

FIG 13

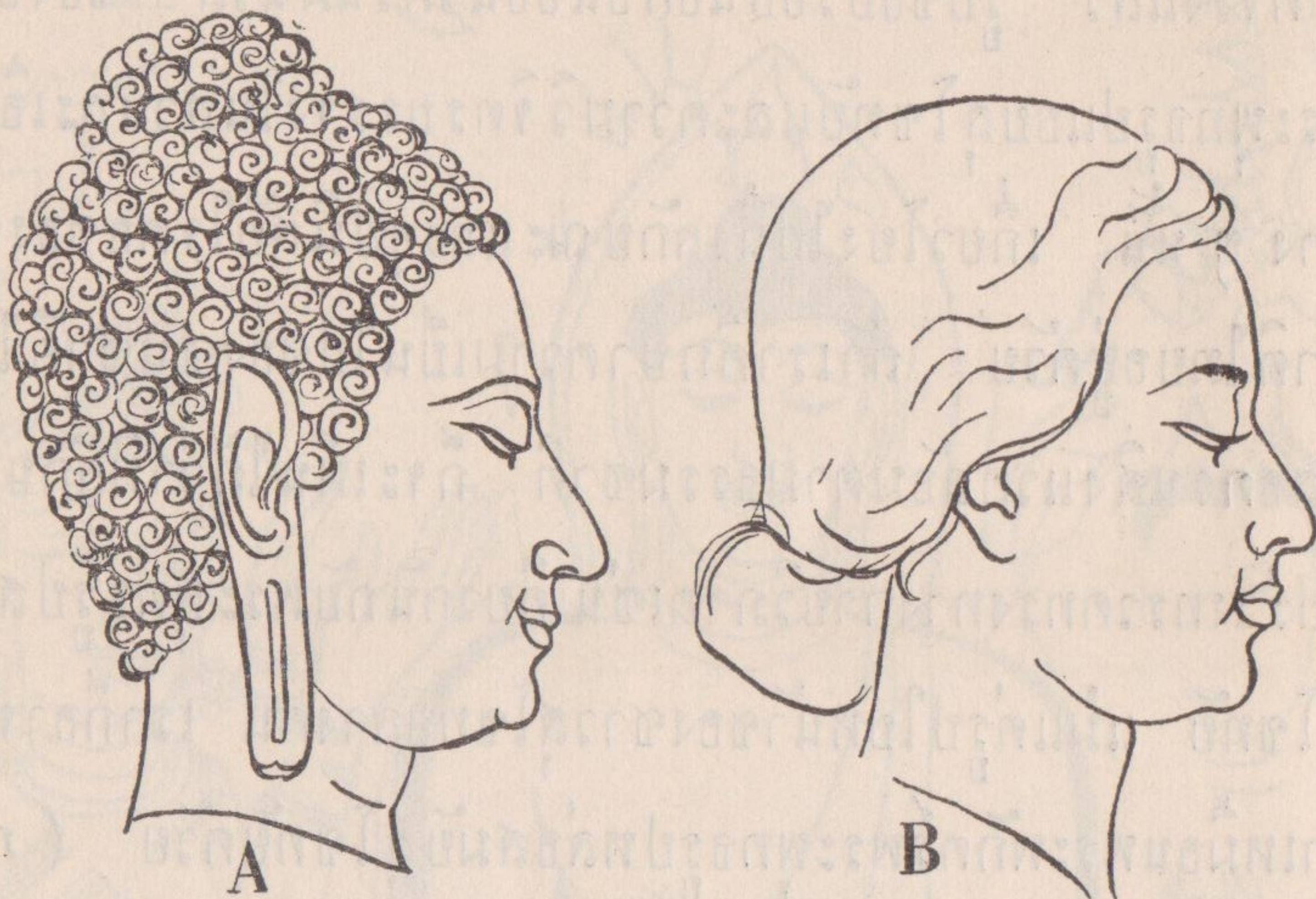
ภาพหมายเลข ๑๓

ส่วนละเอียดของงานจิตรกรรมฝาผนัง ในเจดีย์รายวัดเจดีย์เจ็ดแถว
อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นของตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘
จากภาพนี้ สังเกตได้ว่า พระพุทธรูปมีลักษณะกลายมาเป็น
อย่างพระพุทธรูปสุโขทัยแล้ว แต่รูปท้าวพระยามหากษัตริย์ที่กำลัง
กระทำการสักการะบูชา นั้นยังคงมีลักษณะเป็นศิลปอินเดีย

ว่าที่จริงแล้ว รูปขอบรอบนอกอันอ่อนไหวนุ่มนวล ขององค์
พระพุทธรูปแบบสุโขทัยและความวิจิตรบรรจงในส่วนละเอียด
ต่าง ๆ นั้น เกี่ยวโยงไปถึงลักษณะและอุปนิสัยใจคอของชน
ชาติไทยอยู่ด้วย ถ้าเราศึกษาความเป็นไปของชนชาติไทย
ตลอดจนสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ก็จะได้เห็นว่าลักษณะ
รูปร่างทรวดทรงทางกายวิภาคเช่นเดียวกันกับพระพุทธรูปสมัย
สุโขทัย แม้แต่รูปใบหน้าของชาวสุโขทัยบางคน เราก็อาจพบ
ว่าเหมือนพระพักตร์พระพุทธรูปหล่อสมัยสุโขทัยด้วย (ภาพ
หมายเลข ๑๔, ๒๔ และ ๒๕)

สิ่งที่ใช้เขียนภาพในวัดเจดีย์เจ็ดแถว ได้แก่ สีขาว สีแดง
และสีดำ กล่าวคือ สีที่แสดงออกมาเป็นสีประเภทเอกรงค์ และ
งานจิตรกรรมของไทยที่ใช้สีจำพวกเอกรงค์เช่นนี้ ยังคงใช้กันสืบ
มาจนถึงสมัยหลัง ๆ นี้ ลักษณะเช่นนี้ชวนให้คิดเห็นว่า งาน
จิตรกรรมสมัยสุโขทัยนั้น เลียนแบบอย่างลักษณะของงาน
ประติมากรรมอยู่บ้างไม่มากนัก

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่า ศิลปินสมัยสุโขทัยได้บรรจุ
ลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของชนเชื้อชาติไทยไว้ในงานประติมา

ภาพหมายเลข ๑๔

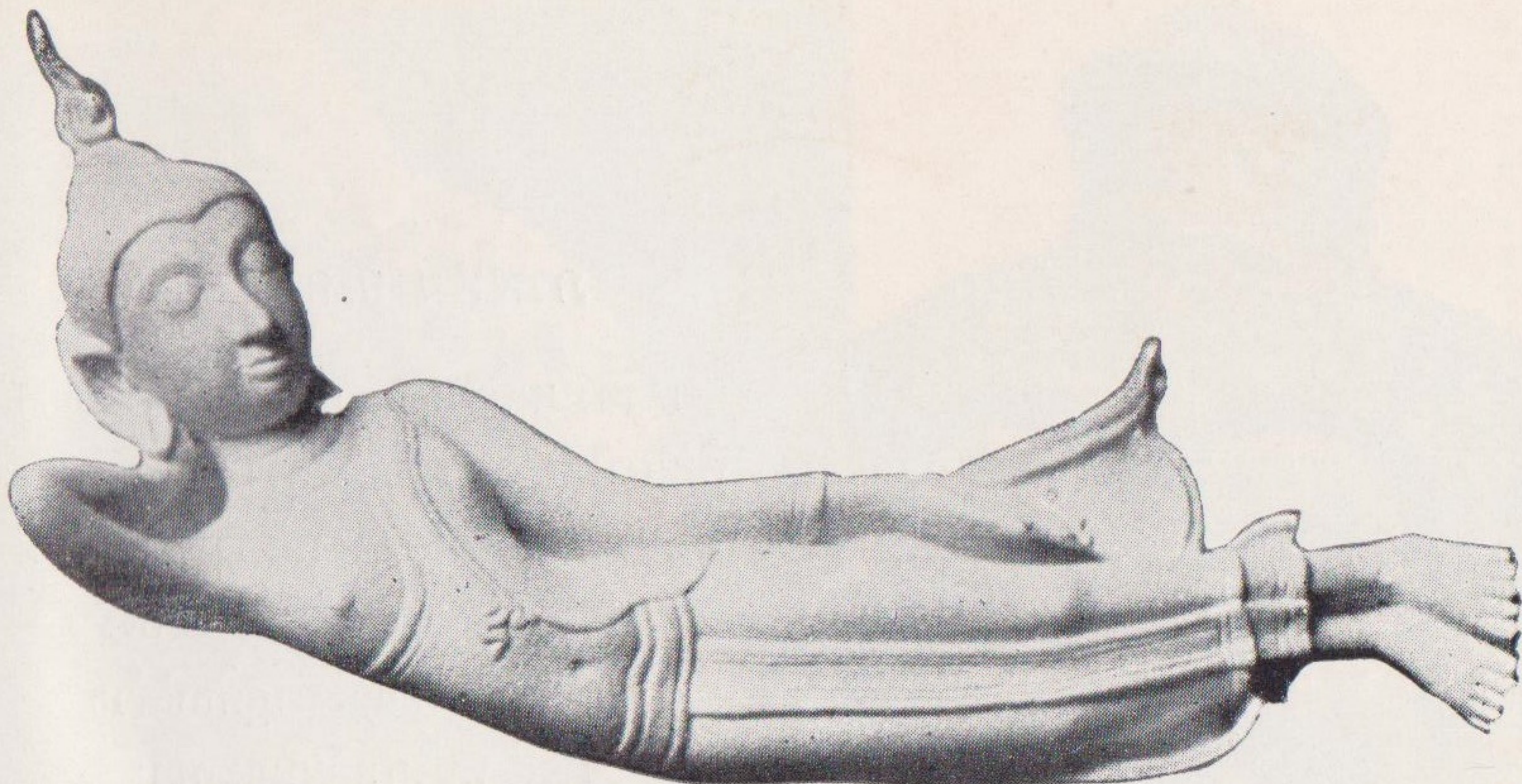
ศิลปินโบราณสมัยสุโขทัย นับเป็นนักสังเกตธรรมชาติ
อย่างดียิ่ง ได้บรรจุลักษณะของชนชาติไทย

ไว้ในพระพุทธรูปที่ตนปั้นขึ้นนั้นด้วย

- A. รูปลายเส้นเคี้ยวพระพุทธรูปด้านข้าง
- B. รูปลายเส้นศีรษะสตรีชาวสุโขทัยด้านข้าง

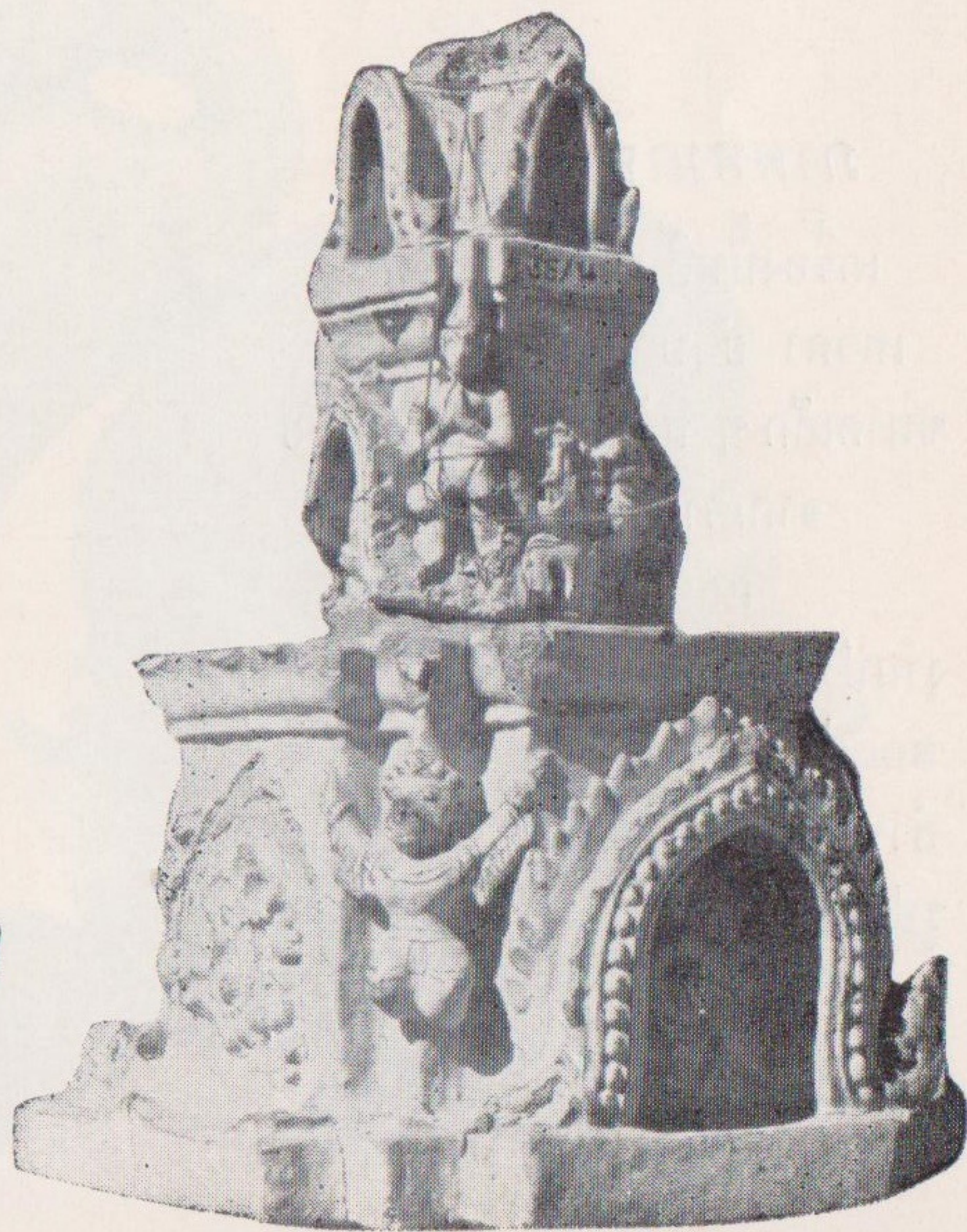
อาจสังเกตเห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

ระหว่างเคี้ยวพระพุทธรูปกับศีรษะสตรี

ภาพหมายเลข ๒๐

พระพุทธรูปไสยาสน์ สําริด ขนาดเล็ก
 แสดงให้เห็นเด่นสงบบอย่างแท้จริงของพระนิพพาน
 พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะพิเศษเกิดจากความรู้ สึกอันอ่อนไหว
 ประสานกลมกลืนกันอย่างยิ่ง

ภาพหมายเลข ๒๑

เครื่องบันดินเผา
 เป็นส่วนหนึ่งของมณฑปเล็ก ๆ
 ทำด้วยดินเผาไฟเคลือบ

ภาพหมายเลข ๒๒

เครื่องปั้นดินเผา เศียรยักษ์ทำด้วย
ดินเผาไฟเคลือบ ความดูร้ายเป็นลักษณะ
พิเศษโดยเฉพาะของงานทางนินยายเช่นนี้
และได้ถ่ายทอดไปสู่งานจิตรกรรม
ประติมากรรมและนาฏศิลป์ด้วย
เช่น หน้ากากโขนละคร
สืบมาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพหมายเลข ๒๓

เครื่องปั้นดินเผา รูปปั้นคน
เทวดา ยักษ์ และสัตว์ต่าง ๆ
ขนาดเล็ก ๆ สร้างขึ้นอย่างมากมาย
จากเตาเผาของสุโขทัย
และสวรรคโลก
งานประติมากรรมเหล่านี้ใช้สำหรับ
ตกแต่งสถาปัตยกรรม หรือไม่ก็ใช้
สำหรับพิธีทางศาสนาและทางภูตผี
รูปช้างกับควาญบนหลังขนาดเล็ก
ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ แต่ก็ได้
ลักษณะของสัตว์ประเภทนี้
เป็นอย่างดี

ภาพหมายเลข ๒๔

เศียรพระพุทธรูป

สมัยสุโขทัย

พุทธศตวรรษที่ ๒๐

เปรียบเทียบกับรูปสตรีชาวสุโขทัย

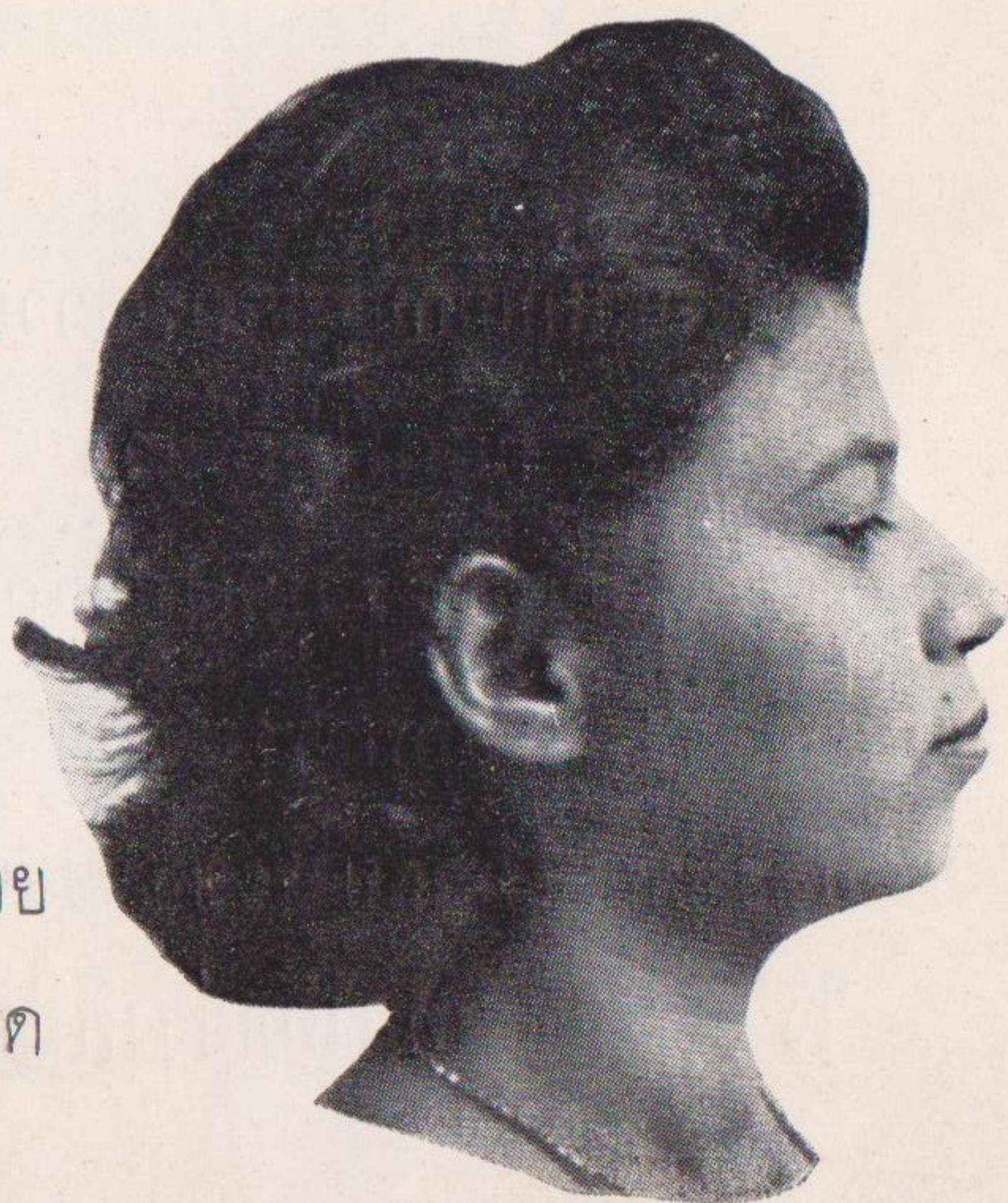
แสดงให้เห็นว่า

ศิลปินชั้นครูสมัยโบราณนั้น

สังเกตธรรมชาติ

และถ่ายทอดลักษณะของชนชาติไทย

ไว้ในงานของตนได้อย่างดียิ่งเพียงใด

ภาพหมายเลข ๒๕

เศียรพระพุทธรูป

สมัยสุโขทัย

พุทธศตวรรษที่ ๒๐

เปรียบเทียบกับรูปสตรีชาวสุโขทัย
แสดงให้เห็นว่า

ศิลปะชั้นครูสมัยโบราณนั้น

สังเกตธรรมชาติ

และถ่ายทอดลักษณะของชนชาติไทย
ไว้ในงานของตนได้อย่างดียิ่งเพียงใด

กรรมของตนเอง ซึ่งลักษณะของเชื้อชาติเหล่านี้ ได้ถ่ายทอด
จากงานประติมากรรมมาสู่งานจิตรกรรมอีกต่อหนึ่งด้วย และ
ลักษณะของเชื้อชาติดังกล่าวนั้น เราอาจพบเห็นในงานศิลปะ
ทุกยุคทุกสมัย ไม่เฉพาะแต่ในงานศิลปะสมัยปัจจุบัน เพราะว่า
ศิลปินปัจจุบันนั้น จะโดยจิตสำนึกหรือปราศจากจิตสำนึกก็ตาม
ได้ยอมรับเอาความบันเทิงใจจากศิลปะแห่ง 'ยุคทอง' ของเราไว้
เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกของการลอกเลียนแบบ หรือความ
ปรารถนาที่จะเนรมิตศิลปะในลัทธินิยมการฟื้นฟูศิลปะของยุค
รุ่งเรืองแต่อย่างใด หากแต่เป็นดังที่ได้นำมาแล้วว่า เป็นเพราะ
ศิลปินสมัยสุโขทัยได้ประทับใจลักษณะที่แท้จริงของชนชาติไทย
ลงไว้ในศิลปะของตน และลักษณะของเชื้อชาติดังกล่าวนี้
จะดำรงคงอยู่ชั่วกาลนิรันดร์ (ภาพหมายเลข ๑๕)

อิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของศิลปะสุโขทัยนี้มีอยู่ทั่วไปในแบบ
อย่างอื่น ๆ ของศิลปะไทย ซึ่งอาจสังเกตเห็นได้จากพระพุทธรูป
ในภาคเหนือและในสมัยอยุธยาด้วย

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยยิ่งให้
อิทธิพลแก่พระพุทธรูปทางภาคเหนือในด้านจิตใจมากขึ้น ทงฝีมือ

ในการปั้นให้คงตามถูกต้องตามหลักกายวิภาคยิ่งขึ้น และใน
กลางครึ่ง จากการที่ศิลปะของทั้งสองสกุล กล่าวคือ สกุลช่าง
สุโขทัยกับสกุลช่างทางภาคเหนือ ได้ผสมคลุกเคล้ากัน ก่อให้
เกิดผลคือนเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้ เช่น พระประธานปางสมาธิ
(พระศรีศากยมุนี) ในพระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม
กรุงเทพ ฯ เป็นต้น เป็นความจริงที่พระพุทธรูปสำริดองค์นี้
อาจนับได้ว่าเป็นงานศิลปะฝีมือเยี่ยมชิ้นหนึ่งในงานพุทธศิลป์
(ดูภาพเปรียบเทียบหมายเลข ๑๖ และ ๑๗)

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา พระพุทธรูปที่สร้าง
ในสมัยอยุธยา แม้ว่าจะเลียนแบบอย่างลักษณะของพระพุทธรูป
สมัยสุโขทัยด้วยก็ตาม แต่ก็มิสู้จะบรรลุผลถึงขั้นมาตรฐาน
ของงานศิลปะชั้นสูง อันที่จริง พระพุทธรูปสำริดที่สร้างขึ้นใน
สมัยอยุธยานั้น มักจะสร้างเลียนแบบจากพระพุทธรูปชั้นสูงของ
สมัยก่อน ๆ ไม่มากนักเลย แตกมีน้อยองค์ที่จะมีความงามเป็น
พิเศษ (ภาพหมายเลข ๑๘)

เครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย

คุณลักษณะของเครื่องปั้นดินเผานั้น เกือบจะทั้งหมด
รูปนอก ซึ่งด้วยเหตุนี้ จึงมีความสัมพันธ์กับงานประติมากรรม

เพราะฉะนั้น เมื่องานประติมากรรมของสมัยสุโขทัยเป็นงานศิลปะ
ที่เต็มไปด้วยความยิ่งใหญ่ งานเครื่องปั้นดินเผาของสมัยสุโขทัย
จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งด้วย งานเครื่องปั้นดินเผาของสมัย
อยุธยาที่เรียกกันว่า ‘เบญจรงค์’ นั้นตกแต่งประดับประดาให้มี
สีหลายสี ด้วยเหตุนี้จึงมีความสัมพันธ์กับงานประติมากรรม
และงานจิตรกรรมทั้งสองอย่าง แต่เครื่องปั้นดินเผาของสุโขทัย
และสวรรคโลกนั้นใช้สีเป็นเอกรงค์ ความงดงามจึงขึ้นอยู่กับรูป
ทรงอันวิจิตรบรรจง สีอันนุ่มนวลที่ใช้เคลือบเครื่องปั้นดินเผา
สมัยสุโขทัย โดยทั่วไป เป็นสีเขียวไข่กาที่งามมาก

งานเครื่องปั้นดินเผามีที่ใช้กว้างขวางมาก เป็นจำพวก
กระถางแจกันที่ทำขึ้นไว้มากมายหลายขนาด และตามความ
ต้องการต่าง ๆ กัน มีตั้งแต่ขนาดเล็ก ๆ สำหรับใส่ดอกไม้และ
น้ำมัน ไปจนถึงตุ่มใส่น้ำขนาดใหญ่ ทรงรูปนอกของกระถาง
แจกันที่เผาจากเตาสวรรคโลกและสุโขทัย นับว่ามีชื่อเสียง
โด่งดังมาก ทั้งในด้านความวิจิตรและความสมบูรณ์อย่างหาที่ติ
มิได้ คุณสมบัติเช่นนี้ย่อมมีอยู่ในเครื่องปั้นดินเผาชนิดอื่นโดย
เฉพาะเท่านั้น เพราะเป็นดังที่กล่าวมาแล้ว งานศิลปะประเภทนี้

จึงนับเป็นสาขาหนึ่งของประติมากรรม งานเครื่องเคลือบนั้นใช้
เป็นส่วนประกอบของงานสถาปัตยกรรมอยู่ด้วยเป็นอย่างมาก
อาทิ เช่น กระเบื้องมุงหลังคาเคลือบด้วยสีน้ำเงินแกมเขียว
หม่น ขราลิรูปสามเหลี่ยม ใช้เป็นเครื่องตกแต่งสันหลังคา
รูปมกระ ใช้แต่งมุมฐานของหน้าบัน รูปสิงห์ รูปยักษ์มาร
และอื่น ๆ ล้วนแต่เป็นงานเครื่องเคลือบทั้งสิ้น ยังมีบรรดาเครื่อง
ภาชนะที่ใช้ในบ้านและในพิธีต่างๆ อีกมากมายและสวยงามมาก
ส่วนตุ๊กตาดินเผาเล็ก ๆ ที่ใช้ในพิธีเกี่ยวกับพุทธศักราชกันชน
ไว้มิใช่น้อย ตุ๊กตาเหล่านี้ แม้จะดูฝีมือหยาบ แต่ก็มีคุณค่า
ในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกทางศิลปอันเป็นไปอย่างธรรมชาติ
จำพวกตุ๊กตาเคลือบขนาดเล็กปั้นเป็นรูปช้างและสัตว์อื่น ๆ บาง
อย่างก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงอย่างน่าดูน่าชม (ภาพ
หมายเลข ๒๒ และ ๒๓)

กล่าวทางด้านเทคนิค งานเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย
นั้น นับเป็นสิ่งวิเศษยิ่งยวดในข้อที่ว่า สามารถแข่งขันกับงาน
เครื่องปั้นดินเผาของจีนในตลาดต่างประเทศ ได้เป็นอย่างดี
ในสมัยนั้น ประเทศญี่ปุ่นได้ส่งสมงานเครื่องปั้นดินเผาของไทย

เราไว้มาก แม้ในปัจจุบันนี้ ก็ยังเป็นของทรงคุณค่าไปทั่วโลก
ดินที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นดินที่มีคุณภาพดี หลังจากที่ได้
รับการเผาด้วยไฟแรงสูงแล้ว จะแข็งมาก การเคลือบก็พบว่า
เป็นเยี่ยม น้ำยาจับผิวสนิทแน่น ภาชนะและกระถางแจกันต่าง ๆ
นิยมใช้น้ำยาเคลือบสีเขียวใช้กา ที่เรียกกันว่า เซลาดอน
(Celadon) และมักจะมีลวดลายเขียนด้วยสีดำหรือน้ำหนักสี
ค่อนข้างแก่ ซึ่งเป็นสีเขียวเดียวกับภาชนะ แจกันบางใบมีสีพื้นเป็น
สีขาว และเขียนลวดลายเป็นสีดำ แต่ตามปกติ สีขาว (ซึ่งมัก
จะแกมเหลืองหม่น ๆ) นั้น ใช้เคลือบงานประติมากรรมประเภท
ตกแต่ง เช่น ตัวมกระ สิ่งห้อยยักษ์มารและอื่น ๆ ลายเส้นที่เขียน
ลงบนสิ่งของเหล่านี้ใช้สีดำ หรือสีน้ำตาล สีที่ใช้เคลือบงาน
เครื่องปั้นดินเผาลางอย่างใช้ไปอีกสีหนึ่ง คือ สีดินเหลืองหม่น
บางครั้งก็ขูดลายเส้นนั้น ๆ ลงไปบนผิวของเครื่องปั้นดินเผาแทน
ลวดลาย ซึ่งเขียนด้วยสีแก่ ดูคล้ายกับเครื่องปั้นดินเผาของจีน
สมัยราชวงศ์ซ้อง

กล่าวกันว่า เตาเครื่องปั้นดินเผาที่สุโขทัยและสวรรคโลก
นั้น สร้างขึ้นโดยช่างจีน ซึ่งเป็นความจริงที่พิจารณาเห็นได้

เพราะจีนได้รับผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในศิลปประเภทนี้มาตั้งแต่
สมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ้อง

เป็นการแน่นอนที่ว่า เราได้เป็นหนี้บุญคุณชาวจีนที่ได้นำให้
ความรู้ทางวิชาการเผาและเคลือบแก่เรา แต่ก็ใคร่ขอเน้นไว้
ด้วยว่า คุณค่าทางศิลปของเครื่องปั้นดินเผาของเรานั้น เป็นศิลป
ของไทยแท้ เมื่อเราชื่นชมเครื่องปั้นของจีนกันอย่างยิ่ง ก็อดที่
จะกล่าวเสียมิได้ว่า รูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาของจีนนั้น ขึ้นอยู่
กับรสนิยมตามแบบโบราณ อันเป็นที่นิยมกันในหมู่ชาวจีน
เท่านั้น ชาวต่างประเทศอาจไม่นิยมชมชอบก็ได้ ส่วนเครื่องปั้น
ดินเผาสุโขทัยและสุพรรณภูมิ เป็นที่นิยมกันทั่วไปอย่าง
กว้างขวาง ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ มุ่งหมายกล่าวเฉพาะในคำ
สันนิษฐาน และมีเจตนาที่จะเน้นให้เห็นว่า งานเครื่องปั้นดินเผา
ทั้งของจีนและของไทย มีลักษณะพิเศษของตนแตกต่างกัน ซึ่ง
ขึ้นอยู่กับความรู้สึกทางศิลปอันแตกต่างกันของประชาชนในชาติ
ทั้งสอง (ภาพหมายเลข ๒๑, ๒๒ และ ๒๓)

* * *